

Қазіргі кездегі Қазақстандағы шағын инновациялық кәсіпкерлік: мәселелері мен даму жолдары

Ж.М.Есполова¹, Г.А.Райханова²

¹2 курс магистранты

²к.э.н. доцент

^{1,2}А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті, Қарағанды қ.

Түйіндеме: Тікелей инвестициялармен қатар елге жаңа технологиялар, жаңа басқару келеді. Көптеген кәсіпорындар үшін шетелдік технологиялар мен лицензияларды сатып алу үлкен ынталандыру болып табылады, өйткені оларға әлемдік нарыққа шығуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, шетелдік технологиялардың бақыланбайтын ағыны отандық ғылыми-өндірістік кешеннің дамуын бәсеңдетуге алып келуі мүмкін, бұл отандық өнеркәсіптің шетелдік әзірлемелерге технологиялық тәуелділігінің туындауына нақты қауіп туғызады.

Кілт сөздер: инновациялар, инновациялық қызмет, инновациялық жүйе, инновациялық инфрақұрылым, инновациялық кәсіпкерлік, кәсіпорындар, инновациялық менеджер, инновациялық саясат үлгілері, жаһандық инновациялар, қаржылық инфрақұрылым, ғылыми-техникалық сала.

Инновациялық кәсіпкерлік экономикалық қызметтің ерекше түрі ретінде инновациялық процестің негізгі қозғаушы күші болып табылады.

Инновациялық кәсіпкерлік субъектілеріне инновациялық қызметті жүзеге асыратын кәсіпорындар мен ұйымдар жатады.

XXI ғасырдың басы Қазақстан Республикасының экономикасы тұрақсыз динамикамен сипатталады және осы уақытқа дейін негізінен өндіруші салаларға бағдарланған, бұл дамудың жаңа сапалық деңгейіне және экономикадағы өзгерістердің инновациялық сипатына көшуді, оның бәсекеге қабілеттілігін арттыруды, оң құрылымдық ілгерілеулерді қамтамасыз етуге мүмкіндік бермейді. Әлемдік қаржы-экономикалық дағдарыс және жүзеге асырылып жатқан нарықтық реформалардың қарама-қайшы қорытындылары, бір жағынан, елдің тұрақсыз әлеуметтік-экономикалық жағдайын қиындатып, екінші жағынан - экономиканы инновациялық-бағдарланған, бәсекеге қабілетті экономикалық жүйелерге, инновациялық кәсіпкерліктің басты функцияларының бірі ғылыми-техникалық және өндірістік салалар арасындағы байланыстырушы рөлді жүзеге асыру болып табылады. Инновациялық кәсіпкерліктің жұмыс істеуі инновациялық өнім жасауға немесе жаңа ғылыми-техникалық шешімдерді оларды коммерциялық пайдалану мүмкіндігіне дейін жеткізуге байланысты ғылыми-техникалық ұйымдар мен шаруашылық жүргізуші субъектілер алып жүруге мәжбүр шығындарды қысқартуға мүмкіндік береді.

Инновациялық қызмет жаңа шаруашылық-аумақтық құрылымдардың (технопарктердің, бизнес-инкубаторлардың, өңірлік инновациялық қорлардың, венчурлік фирмалардың) дамуына, бұрын құрылған шаруашылық субъектілері арасындағы өзара байланыстың өзгеруіне, басқару технологияларын дамытуға ықпал етеді. Бұл ретте экономиканы мемлекеттік реттеу жүйесінің өзгеруі мен мазмұнына ұшырайды.

Инновациялық процестер өндіріске ғана емес, қоғамдық өмірдің барлық жағына да әсер етеді. Осының нәтижесінде материалдық және материалдық емес игіліктерді тұтыну құрылымы жетілдірілуде, адамдардың өмір сүруінің жаңа салалары құрылуда. Мысалы, жоғары технологиялар саласында бір жұмыс орны бес жұмыс орнын құрайды.

Жоғары технологиялық өндірістер мемлекеттік бюджетті толықтырудың негізгі көздерінің бірі болып табылады. Қазіргі уақытта неғұрлым дамыған елдердің ЖІӨ өсіміне ғылыми-техникалық прогрестің үлесі әртүрлі бағалаулар бойынша 75-тен 100% - ға дейін құрайды. Инновациялық қызметтің әлеуетті мүмкіндіктері индикативтік және бюджеттік жоспарлау жүйесінде ескерілуге тиіс.

Инновациялық кәсіпорынның қызметі технологиялық немесе өнімдік инновацияларды пайдалану нәтижесінде пайда табу болып табылады. Дамыған елдерде кәсіпорындардың 70% - ға жуығы нарықтың жаңа сегменттерін игеру мақсатында өнім ассортиментін кеңейтуге байланысты инновацияларды жүзеге асырады. Бұл ретте ҒЗТҚЖ-ға жұмсалатын шығыстар инвестициялардың шамамен 30% - ын құрайды.

Инновациялық кәсіпорынның кәсіпкерлік қызметі:

- жаңа ғылыми идеяларды әзірлеу немесе іздеу және оларды бағалау;
- қажетті инвестициялық ресурстарды іздестіру;

- жобаны немесе кәсіпорынды басқарудың тиімді моделін құру;
- ақшалай табыс алу.

Инновациялық кәсіпкерліктің басты функцияларының бірі ғылыми-техникалық және өндірістік салалар арасындағы байланыстырушы (делдалдық) рөлді жүзеге асыру болып табылады. Инновациялық кәсіпкерліктің жұмыс істеуі инновациялық өнім жасауға немесе жаңа ғылыми-техникалық шешімдерді оларды коммерциялық пайдалану мүмкіндігіне дейін жеткізуге байланысты ғылыми-техникалық ұйымдар мен шаруашылық жүргізуші субъектілер алып жүруге мәжбүр шығындарды қысқартуға мүмкіндік береді.

Қазіргі уақытта Қазақстан бәсекеге қабілетті өнеркәсіптік-технологиялық негізді қалыптастыру кезеңінде тұр. Ғылыми-инновациялық салада бірқатар реформалар жүргізілді, 2010 жылы инновациялық үлгідегі 350 жаңа кәсіпорын салынды, инновацияларды қолдаудың 13 құралы енгізілді, коммерцияландырудың 9 кеңсесі құрылды, дамыған елдермен жаңа технологияларды дамыту саласындағы халықаралық ынтымақтастық кеңейтілді.

Ғылымды қажетсінетін өнімнің әлемдік нарығындағы елдің үлесі ғылыми-техникалық және инновациялық қызмет тиімділігінің жалпылама көрсеткіші болып табылады.

Қазақстанның дамудың инновациялық жолына жедел өтуін тежейтін себептер ретінде негізгі құралдарды жаңғыртудың төмен деңгейін атауға болады. ҚР Статистика агенттігінің деректері бойынша 2010 жылдың соңына Қазақстанда негізгі құралдардың тозу деңгейі 37,9% құрады, оның ішінде тау - кен өнеркәсібінде - 39,1%, өңдеу өнеркәсібінде - 46,7, ауыл шаруашылығында - 13,9,0, құрылыста - 34,6, көлікте-30,6%.

Индустриялық-инновациялық бағдарламаны іске асыру шеңберінде 2015 жылға дейін технологиялардың белсенді трансферті және өндіріске озық технологияларды енгізу жүзеге асырылады. Бірлескен инновациялық жобалар мен ғылыми-техникалық зерттеулерді іске асыру есебінен білімнің түрлі салаларында отандық құзыреттілік өсуде.

Қазіргі уақытта индустриялық-инновациялық бағдарлама шеңберінде жалпы сомасы 57 млрд. АҚШ. Олардың саны жыл сайын артып, тиісінше Қазақстанның инновациялық құрамдас бөлігі ұлғаяды. 2015 жылға қарай инновациялық-белсенді кәсіпорындардың үлесін 10% - ға дейін арттыру міндеті қойылды.

2011 жылдың мамыр айында Алматыда "Инновациялық Қазақстан - 2020"форумында Мемлекет басшысы 2020 жылға қарай Қазақстанның инновациялық үлгідегі жұмыс істейтін мемлекеттің барлық белгілері мен атрибуттары болуы тиіс екенін атап өтті және инновациялық дамудың ұзақ мерзімді және тұтас стратегиясын дайындау міндетін қойды.

Индустриялық-инновациялық саясатты жүргізу айтарлықтай күрделі міндет болып табылады және оны шешу барлық мүдделі құрылымдардың келісілген іс-қимылдарына, олардың саяси еркіне байланысты. Инновациялар саласындағы міндеттерді шешу үшін қазіргі уақытта ұлттық инновациялық инфрақұрылымды дамытуға, сондай-ақ ғылыми-технологиялық саланың басым бағыттарын қолдауға, қазақстандық экономиканың барлық секторларында ерекше, инновациялық бағдарланған орта құруға бағытталған іс-шаралар кешені әзірленуде.

Соңғы 10 жылдағы экономикалық тәжірибе көрсетті: өзгенің тәжірибесінде қалыптасқан ақиқатты білу керек, бірақ өз елінің ұлттық ерекшеліктері туралы ұмыта отырып, оларды ұстануға болмайды. Қазақстан әлемнің жетекші елдерімен мықты, қолайлы және құрметті держава ретінде бірдей болуға тиіс. Бірақ әлемдік көшбасшылардың қатарында өзінің жағдайына шетелдік серіктестердің пікірлері мен жетістіктерін ескере отырып, бірақ ең алдымен өзінің мемлекеттік және ұлттық мүдделерін, өзінің ішкі және халықаралық шынайы түсінігін, Қазақстан халқының мүддесі үшін өз стратегиясы мен қайта құру тактикасын, оның қауіпсіздігін, еркіндігін және өркендеуін басшылыққа ала отырып, тек қана өз жолымен келе алады.

Әдебиеттер тізімі

1. Yeleussov , Kurmanov N., Tolysbayev B. Education quality assurance strategy in Kazakhstan // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 2. – С. 142-150.
2. 2011 жылғы 13 мамырда Мемлекет басшысы Нұрсұлтан Назарбаев "Инновациялық Қазақстан - 2020" Форумна қатысып, инновацияларды дамыту жөнінде кеңесі материалдары
3. Қазақстан Республикасының Экономикалық даму және сауда министрлігі. 2018 жылғы Үкіметтің кеңейтілген отырысында Мемлекет басшысының берген тапсырмаларын орындау жөніндегі мемлекеттік органдар жұмысының бірінші жартыжылдығының қорытындысы

4. "Қазақстан Республикасының ұлттық инновациялық жүйесін қалыптастыру және дамыту жөніндегі 2015 - 2015 жылдарға арналған бағдарламаны бекіту туралы" Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2017 жылғы Қаулысы»

5. Қазақстан Республикасының Статистика жөніндегі агенттігі. // egov.kz // zakon.kz

6. Официальный сайт Банка развития Казахстана – URL: <http://www.kdb.kz>

7. Официальный сайт Комитета по статистике Министерства национальной экономики РК – URL: http://stat.gov.kz/faces/homePage?_afzLoop=33794961517868990

Қазақстанда нәтижелі жұмыспен қамтуды дамытуды қолдау тетігі

Е.Б. Жайлауов Е.Б.¹, Н.Н. Ескендір², М.Н. Акмолда³

¹Экономика және халықаралық бизнес кафедрасының аға оқытушысы, Phd

^{2,3}Экономика және халықаралық бизнес кафедрасының аға оқытушысы

Esk_nesip@mail.ru, jannur84@mail.ru

^{1,2,3}Қарагандинский государственный университет имени Е.А.Букетова, г. Караганда

Түйіндеме: Мақалада Қазақстанда нәтижелі жұмыспен қамтуды қолдау тетіктері қарастыру барысында, жұмыспен қамтуға оның ішінде нәтижелі жұмыспен қамтуға анықтама бере отырып, Қазақстандағы нәтижелі жұмыспен қамтуды талдай отырып мәселелері анықталған.

Кілт сөздер: жұмыспен қамту, нәтижелі жұмыспен қамту, жұмыссыздық, өзін-өзі жұмыспен қамту

Еңбек нарығындағы жұмыспен қамту және жұмыссыздық жай-күйінің мәселелері Қазақстан Республикасының Ұлттық экономикасы үшін айрықша өзекті. Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев өзінің жолдауында еңбек нарығының тиімділігін қамтамасыз ету, әркім өз әлеуетін іске асыра алатындай жағдай жасау маңызды екенін атап өтті. «Барлық негізгі мамандықтар бойынша заманауи стандарттар әзірлеу қажет. Бұл стандарттарда жұмыс берушілер мен бизнесмендер қызметкерлердің қандай білімі, дағдылары мен құзыреттілігі болуы тиіс екенін нақты бекітеді. Кәсіптік стандарттардың талаптарына сүйене отырып, жаңа білім беру бағдарламаларын әзірлеу немесе қолданыстағы білім беру бағдарламаларын жаңарту қажет.

Жұмыспен қамту – экономиканың, халықтың әл-ауқатының аса маңызды сипаттамасы; жұмыспен қамту деңгейі-маңызды макроэкономикалық көрсеткіш. Бірақ жұмыспен қамту тек экономикалық құбылыс ғана емес, ол демографиялық процестерге байланысты, әлеуметтік саясаттың бір бөлігі болып табылады, яғни демографиялық әлеуметтік мазмұны бар.

Экономикалық санат ретінде жұмыспен қамту-бұл халықтың еңбек қызметіне қатысуы бойынша қатынастардың жиынтығы, оны еңбекке қосу шарасын, қызметкерлерге қоғамдық қажеттіліктерді және жеке қажеттіліктерді қанағаттандыру дәрежесін, ақы төленетін жұмыс орындарында, табыс алуда білдіреді. Осы тұрғыдан жұмыспен қамту еңбек нарығының аса маңызды сипаттамасы болып табылады.

Нәтижелі жұмыспен қамту — бұл, бір жағынан, қоғамдық еңбек өнімділігінің өсуі негізінде қоғамның әрбір мүшесіне лайықты табысты, денсаулықты, білім беру және кәсіби деңгейінің өсуін қамтамасыз ететін халықты жұмыспен қамту.

Нәтижелі (тиімді) жұмыспен қамту бірнеше көрсеткіштермен бағаланады: халықты жұмыспен қамту деңгейі кәсіби еңбекпен, еңбекке қабілетті халықты қоғамдық шаруашылықта жұмыспен қамту деңгейі, жұмыс істейтіндерді қоғамдық шаруашылық салалары бойынша бөлу құрылымы, жұмыс істейтіндердің кәсіптік-біліктілік құрылымы.

Өнімді жұмыспен қамтудың негізгі мәні келесі. Кез келген жұмыс емес, тек екі маңызды талаптарға жауап беретін жұмыс қоғамдық қолайлы деп саналуы мүмкін. Біріншіден, жұмыспен қамту еңбеккерлерге лайықты адам өмірін қамтамасыз ететін табыс әкелуі тиіс. Демек, жұмыспен қамту саясатының кіріс саясатымен, инфляцияға қарсы әрекеттермен және т. б. тікелей байланысы туындайды. Соңғысының жеке жағдайы — жұмыссыздықтың алдын алу үшін артық қызметкерлерді ұстау немесе ресми жұмыс орындарын құру-мемлекеттің саясаты әрбір адамның еңбегі экономикалық тұрғыдан орынды, қоғам үшін барынша өнімді болуына ықпал етуі тиіс.

Толық жұмыспен қамту жұмыс орындары экономикалық тұрғыдан орынды мәртебеден біршама ауытқыған жағдайда да, олардың кәсіптік-біліктілік құрамына, жұмыс істейтіндердің білім деңгейіне